

Field : Distant Education

Type : Research Article

Recieved:08.07.2017 - *Corrected*:----- - *Accepted*:26.12.2017

Kardeş İstismarı: Birey Üzerindeki Etkileri, Ebeveynlerin Verdikleri Tepkiler, Yaygınlığı ve Önlenmesi *

Esra IŞIK, Zeynep ÇETİN

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara, TÜRKİYE

E-Posta: esra.isik@hacettepe.edu.tr

Öz

Kardeş istismarı bireylerin yaşamını olumsuz etkileyen ve aile içi şiddetin en yaygın türü olarak belirtilen toplumsal bir sorun olmasına rağmen, gerek literatürde gerekse yapılan çalışmalarda büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Kardeş istismarı toplum tarafından aile içi bir problem olarak görülmekte, çoğu zaman aileler tarafından görmezlikten gelinmekte ya da verilen yanlış tepkilerle istismar ve etkileri farkında olmadan pekiştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı bireylerin yaşamlarında kısa ve uzun vadede birçok olumsuz etkisi olan kardeş istismarının birey üzerindeki etkilerini ve istismara verilen ebeveyn tepkilerini tanımlamak, yaygınlığı ve önlenmesi konularına değinerek konu ile ilgili farkındalığı artırmaktır.

Anahtar Kelimeler: kardeş istismarı; yaygınlık; önleme

*Bu makale 'Ortaokul 7.ve 8. Sınıf Devam Eden Öğrencilerin Ebeveynlerinin Kabul Edici-Reddedici Tutumlarının Duygusal ve Fiziksel kardeş İstismarı ile İlişkisinin İncelenmesi (2016)' isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir

Sibling Abuse: The Effects on the Individual, the Responses of the Parents, Its Prevalence and Prevention

Abstract

Although sibling abuse is a social problem that is mentioned as the most common type of domestic violence and negatively affect the lives of individuals, it has been largely overlooked both in literature and studies. Sibling abuse is seen as an intrafamilial problem by the society, most of the time it is being ignored by families or with given incorrect responses abuse and its effects is reinforced without being aware. The purpose of this study is to identify many short and long term negative effects of sibling abuse in the lives of individuals and to identify the given parental responses to abuse, to increase awareness about the subject referring to the issues of its prevalence and prevention.

Keywords: sibling abuse; prevalence; prevention

1. Giriş

Kardeş ilişkileri aile dinamiklerinin önemli bir parçası olarak tanımlanmasına rağmen, alanyazındaki diğer aile ilişkileri ile ilgili yapılan araştırmalarla karşılaştırıldığında daha az çalışılmış (Button ve Gealt, 2010; Jenkins, Holt ve Wiesen-Martin, 2013), hatta psikolojik araştırma ve uygulamalarda en çok ihmal edilen ilişkilerden biri olmuştur (Milevsky, 2013). Böylesine önemli bir ilişkinin ihmal edilen kapsamda olması gerçekten üzücüdür.

Dünyadaki çocukların çoğunluğunun en az bir kardeşinin olması (Howe ve Recchia, 2014; Milevsky, 2013), kardeş ilişkisinin bireylerin yaşamları boyunca doğumla birlikte başlayan ve ölüncüye kadar devam eden en uzun süreli ilişkilerden biri olması (Noller, 2005), kardeşlerin (kız ve erkek) birlikte geçirdikleri zamanın ebeveynleri de dâhil olmak üzere yaşamlarındaki herhangi bir kimse ile geçirdikleri zamandan daha çok olması (Sanders, 2004) ve kardeşlerin böylesine uzun süreli bir ilişkide birbirlerini etkileme ve birbirlerinden etkilenmelerinin kaçınılmaz olması (Dunn, 1983) gibi nedenler göz önünde bulundurulduğunda, bireysel gelişim için çok önemli bir ilişki olan kardeş ilişkisinin ihmal edilen bir ilişki olması gerçekten şaşırtıcıdır (Milevsky, 2013). Ne yazık ki en çok ihmal edilen ama aslında belirtildiği gibi en uzun süreli ve en önemli olan kardeş ilişkilerinin bireylerin gelişimleri üzerinde önemli etkilerinin olması kaçınılmazdır.

Kardeşlerin birbirleriyle olan ilişkisi insanlar arasındaki diğer duygusal bağlarla karşılaştırıldığında benzersizdir ve bireyin gelişimi özellikle de sosyal gelişimi üzerinde en güçlü etkiye sahiptir (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007). Ancak böylesine önemli bir ilişki elbette hiç bir çatışmanın olmadığı bir ilişki değildir (Recchia, Wainryb ve Howe, 2013). Çocukluk yıllarına ait kardeşlerimizle olan yaşanmışlıkları düşündüğümüzde yüzümüzde tebessüm oluşturan güzel anılar olmakla birlikte hepimizin olmasa da büyük bir çoğunluğun yaşadığı ve hatırladığımızda çok da hoşnut olmadığımız yaşanmışlıkların da bulunduğunu söyleyebiliriz.

Kardeş ilişkisi sevgi ve sıcaklığın yanı sıra çatışma ve rekabet ile de tanımlanan eşsiz bir ilişkidir (Milevsky, 2011). Sıcaklık ve çatışma terimlerini tanımlayacak olursak; kardeş sıcaklığı ilişkinin samimiyet, şefkat, destek, arkadaşlık ve yakınlık gibi olumlu yönlerini yansıtmasına rağmen; kardeş çatışması tartışma, çekişme, kavga etme, saldırganlık, düşmanlık, olumsuzluk ve zorlama gibi ilişkinin olumsuz yönlerini içermektedir (Sanders, 2004). Kardeş ilişkileri durağan değildir ve zaman zaman dalgalanmaların olması oldukça normaldir. Ama önemli olan bu dalgalanmalardan her iki tarafın da zarar görmeden çıkmasıdır.

Aralarında çatışma meydana geldiğinde kardeşler bazen bu çatışmayı çözmek için insafsızca ve saldırgan bir biçimde davranabilmektedir. Hatta bazıları daha da ileri giderek istismara yol açan ya da istismarla sonuçlanan eylemlerde bulunabilirler (Recchia, Wainryb ve Howe, 2013). Kardeşlerin sürekli olarak aynı evde birlikte yaşadıkları ve birlikte büyüdükleri düşünüldüğünde, herhangi bir ailede kardeşler arasında istismar olabilmesi mümkündür.

Aile istismarının birçok türü (çocuk, eş ya da yetişkin) yıllardır araştırmaların odak noktası olmasına; tespiti, tedavisi ve önlenmesi alanında önemli ilerlemeler olmasına ve literatürde sıkça bahsedilmesine rağmen, aile içi istismarın bir türü olan kardeş istismarı büyük ölçüde fark edilmeden kalmış ve literatürde görmezden gelinmiştir (Campo, 2012; Krienert ve Walsh, 2011; Wiehe 1997). Buna karşın kardeşler arasındaki istismar (fiziksel, sözel ve duygusal) aile içi istismarın en sık ve en yaygın olan türlerinden biridir (Khan ve Cooke, 2013; Radford, Corral, Bradley ve Fisher, 2013). Fakat genellikle bu durum zararı olmayan,

aile hayatının ve kardeş ilişkilerinin normal bir parçası olarak görülmektedir (Eriksen ve Jensen, 2009; Skinner ve Kowalski, 2013; Finkelhor, Turner ve Ormrod, 2006). Nitekim bir yetişkinin aile içerisinde başka bir yetişkine saldırma eylemi ya da bir ebeveynin çocuğunu istismar etmesi aile içi şiddet ve kanuna aykırı olarak kabul edilmesine karşın, bir kardeşin diğer kardeşe sık sık vurması, sataşması çocukluk rekabeti olarak görülmekte ve büyümenin normal bir parçası olarak algılanmaktadır (Hardy, Beers, Burgess, ve Taylor, 2010).

Toplumda var olan yaygın bir inanışa göre, çocuklar büyürken anlaşmazlıklar yaşar ve kavga ederler (Gelles ve Stratus 1979; Kettrey ve Emery, 2006, Jensen, 1998; akt. Eriksen ve Jensen, 2006). Kardeşler arasındaki bu çatışmalar belirli bir seviyeye kadar normaldir. Ancak gerek bu konuda yapılan çalışmalarda bazı terimlerin kendi anlamında kullanılmaması, gerekse yaşanan aşırı kavga ve çatışmaların ebeveynler tarafından gelişim sürecinin normal bir parçası olarak düşünülmesinden dolayı ‘kardeş istismarı’ kavram olarak zihinlerde silikleşmektedir.

Nitekim kardeş şiddeti, saldırganlığı ve istismarı ile ilgili çalışmalarda ‘çatışma’, ‘rekabet’, ‘saldırganlık’, ‘şiddet’ ve ‘istismar’ birbirlerinin yerine kullanılan terimlerdir. Bu kullanım kardeş istismarının yoğunluğunu etkisiz hale getirmektedir. Tam tersine, kardeş istismarı bir kardeşi (kız veya erkek) duygusal veya fiziksel olarak yaralama ya da incitme niyetinde olan veya bu niyetin algılandığı ayrı bir olgudur (Gelles ve Stratus 1979; Kettrey ve Emery, 2006, Jensen, 1998; akt. Eriksen ve Jensen, 2006). Kardeş istismarı olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için, kardeş saldırganlığının yoğunluğu, hafiften şiddetliye doğru uzanan ve 4 kategoriden oluşan düzlemde gösterilmiştir (Caspi, 2012).

Rekabet	Çatışma	Şiddet	İstismar
Hafif			Şiddetli

Şekil 1. Kardeş saldırganlığının yoğunluk dereceleri (Caspi, 2012)

Kardeş istismarını tanımlarken algı, niyet ve şiddetin derecesi göz önünde bulundurulması gereken üç önemli özelliktir (Morrill-Richards ve Leierer, 2010; Wiehe, 2000). Şiddet; kardeş davranışının süresi ve yoğunluğu ile ilgilidir. Şiddetin yoğunluğunun artması büyük bir olasılıkla kardeşler arasındaki ilişkinin istismar olma olasılığını artırmaktadır (Morrill-Richards ve Leierer, 2010; Wiehe, 2000).

Kardeş İstismarının Birey Üzerindeki Etkileri

Kardeş istismarı mağdurlarının yaşadıkları istismar çok uzun yıllar önce hatta çocukken meydana gelmiş olsa bile, mağdurlar yetişkin olduklarında da istismarın sonuçlarından çeşitli şekillerde etkilenmektedirler. İstismar, hem kısa hem de uzun vadede bireyler üzerinde birçok olumsuz sonuca neden olarak bireyleri bir kez daha mağdur eden bir olgudur.

Alanyazında konu ile ilgili yapılan çalışmaların bazılarında kardeş istismarının bireyler üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir. Bu etkiler; kardeş istismarı mağdurlarında görülen düşük benlik saygısı, mağdurların karşı cinsle ve genel olarak diğer kişilerle olan ilişkilerinde

sorunlar yaşaması, mağdur rolünü diğer ilişkilerinde de tekrarlaması, aşırı duyarlı olması, istismar için kendini suçlamaya devam etmesi, faile karşı duyulan öfke, yeme bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı, depresyon, mutsuzluk, gelişimsel gecikmeler ve travma sonrası stres bozukluğu gibi belirtilerdir (Wiehe,1997; Ammerman ve Hersen, 1991; akt. Kiselica ve Morrill-Richards, 2007; Phillips-Green, 2002; Snyder, Bank ve Burraston, 2005; Meyers, 2015).

İstismarın bireyler üzerindeki olumsuz etkileri ne yazık ki sadece yukarıda bahsedilenlerle sınırlı değildir. Bunlara ilaveten şiddete ve istismara tanık olan ya da bunları yaşayan bireylerin özellikle de çocukların kendi çatışmalarını çözmede ve kardeşleri ile olan ilişkilerinde şiddete başvurma eğilimleri daha yüksektir (Akers, 2000; Bandura 1977 ve Pagelow, 1984; akt. Hoffman ve diğ. 2005). Wiehe (1997)'nin çalışmasındaki kardeş istismarı mağdurları, kardeşleri tarafından istismar edildikleri durumlarda yapabildikleri tek şeyin genellikle içinde buldukları güçsüzlük durumundan kaynaklanan korkuyu yaşamak olduğundan ve buna bağlı olarak istismara uğramanın korkusunun da ötesinde sürekli onlara eşlik eden bir korkuyu yaşamlarına genellediklerinden bahsetmişlerdir. Kardeş istismarının hem mağdurları hem de faileri bilişsel işlevler, dil gelişimi ve motor gelişimindeki gelişimsel gecikmeler bakımından tehlikedirler. Ayrıca kardeş istismarı mağdurları yaşadıkları bu olumsuz durumun neden olduğu somatik şikâyetlerde bulunma, kâbuslar görme, fobiler geliştirme ve akademik başarısızlık gibi davranışlar sergileyebilirler (Whipple ve Finton, 1995; Bank, Patterson ve Reid, 1996). Kardeş istismarına maruz kalan çocuklar genellikle duygusal uyumsuzluk, depresyon, saldırganlık, ilgisizlik, şaşkınlık ve izolasyon yaşarlar. Ayrıca mağdurların ve failerin yaşadıkları düşük benlik saygısı, bu kişilerin intihar riskini artırabilmektedir (Whipple ve Finton, 1995). Belirtildiği gibi istismar mağduru olma, bireylerin yaşamlarında kilit nokta sayılabilecek birçok gelişim alanında olumsuz etkilere neden olmakta ve çok ilerleyen aşamalarda bazı bireylerde ise intihara teşebbüs hatta intihar şeklinde sonuçlanabilmektedir.

Kardeş İstismarına Ebeveynlerin Verdikleri Tepkiler

Ebeveynler çoğu zaman kardeşlerin anlattığı olayların istismar olduğuna inanmamakta, çoğu zaman da olaylara uygun olmayan tepkiler verebilmektedirler. İstismarı engellemek ya da meydana geldikten sonraki olumsuz sonuçlarını en aza indirgeyebilmek için ebeveynlerin istismara inanması kadar istismara yerinde ve uygun tepkiler verebilmesi de önemlidir.

Yapılan çalışmalarda ebeveynlerin kardeş istismarına verdikleri tepkiler birkaç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; kardeş istismarının farkında olmalarına rağmen ebeveynlerin istismarı görmezden gelmeleri veya küçümsemeleri, istismardan dolayı mağduru suçlamaları, istismar davranışına uygunsuz tepki/ler vermeleri, istismara katılmaları, yaşanan olayın istismar olduğuna inanmamaları ve olaya ilgisiz kalmaları gibi davranışlar olarak belirtilmiştir (Wiehe, 1997; Whipple ve Finton, 1995). Sıralanan bu başlıklara açıklık getirmek amacıyla her bir başlığa ve içeriğindeki ebeveyn tepkilerine sırasıyla yer verilmiştir.

Bu tepkilerden biri *istismarı görmezden gelme veya istismarı küçümsemedir*. Ebeveynlerin bazıları genellikle kardeşler arasında meydana gelen istismar edici davranışın normal kardeş rekabeti olduğunu düşünerek davranışı mazur görebilmekte, özellikle fiziksel ve duygusal istismar davranışını görmezden gelme ya da küçümseme şeklinde tepki verebilmektedirler. Ebeveynlerin bazıları ise kendileri de çocuklarına karşı istismar edici şekilde davrandıkları için kardeşler arasında yaşananların istismar olduğunun farkına varamayabilmektedirler. Dolayısıyla bu ebeveynlerin bahsedildiği gibi görmezden gelme veya küçümseme şeklinde bir

teпки verebilme olasılıkları yüksektir (Wiehe, 1997; Whipple ve Finton, 1995). Verilen bu tepki sonucunda görmezlikten gelinen ve normalleştirilen istismar, belki de mağdur için yaşamının bir parçası olmaya devam edecektir.

Ebeveynlerin *mağduru suçlaması* kardeş istismarına verilen bir diğer tepkidir. Ebeveynler mağduru suçladıkları zaman aslında mağdur ikinci kez mağdur olur. Ebeveynlerin bu tepkilerinde, failin yaptığı uygun olmayan eylemler için affedildiği, davranışa devam etmesi için faile izin verildiği ve yaptığı davranışın uygun olduğu ve hatta mağdurun failin yaptığı bu davranışı hak ettiği kapalı mesajı verilir. Ebeveynlerin bu tutumunda kardeşler arasında olanlar incelenmek yerine, olan şey için mağdur suçlu hissettirilir (Wiehe, 1997; Whipple ve Finton, 1995). Çocukların aralarında meydana gelen olayları ebeveynlerine anlatma konusunda çok istekli olmadıkları hatta bazı durumlarda çekimser davrandıkları düşünüldüğünde ebeveynlerin böyle bir tutum içerisinde olması bundan sonraki olaylarda mağdurun sessiz kalmasına ve hatta içine kapanarak istismara boyun eğmesine sebep olabilmektedir.

Ebeveyn tepkilerinden bir diğeri ise *istismar davranışına uygunsuz tepki vermedir*. Bazı ebeveynlerin istismara tepki olarak kullandıkları yöntemler etkili değildir ve bu yüzden istismarı daha da şiddetlendirebilirler. Wiehe (1997)'nin yaptığı çalışmada, ebeveynler mağdurlara failerin onlara yaptıkları olumsuz davranışı veya istismar davranışının aynısını onlara yapmalarını öneren tepkilerde bulunmuşlardır. Oldukça yanlış olan bu tepki ile ebeveynler çocuklarda bu davranışların pekişmesine ve hatta istismarın daha da artmasına neden olmuşlardır. Bazı ebeveynler ise hem faili hem de mağduru cezalandırmak için dayak gibi fiziksel ceza yöntemlerini kullanmışlardır (Wiehe, 1997). Etkin olmayan yöntemler bütün aile genelinde daha da fazla şiddete neden olabilmektedir. Şiddetin aile içerisinde kısır bir döngüye neden olduğu düşünüldüğünde istismara yerinde ve uygun tepkiler vermenin ne kadar önemli olduğu daha net anlaşılacaktır.

İstismara katılma bir diğer tepkidir. Ebeveynlerin verdiği bu tepki özellikle duygusal istismarda (alay etmek için isim takma ve dalga geçme gibi) failin mağduru istismar ederken ebeveynlerin faile katılması şeklinde oluşmaktadır. Bu belkide en üzücü ebeveyn tepkisidir. Aslında ebeveynler bazen çocuğunu motive etmek ve bu sayede çocuğunun istenmedik davranışlarında bazı değişiklikler yapmak için sözde bir yol olarak çocuğuyla alay etme ve çocuğuna küçümseyici yorumlarda bulunma gibi duygusal istismar türlerine başvurabilmektedirler. Örneğin, ebeveynler odasını temiz tutmasını istedikleri çocuğunu 'pasaklı' veya fazla kiloluysa zayıflamasını istediği çocuğunu fazla kilolarından kurtulmasını sağlamak için 'tombul' olarak isimlendirebilir ve bunu bir yöntem olarak kullanabilmektedirler. Ne yazık ki, bu tür isimlerle seslenme veya aşağılayıcı yorumlar nadiren bir kimsenin davranışlarını değiştirmek için kişiyi motive eder. Aksine, bu tür davranışlar bir kişinin benlik saygısı için yıkıcı davranışlardır (Wiehe, 1997, Whipple ve Finton, 1995). Bireylerde özellikle de çocuklarda istenmedik davranışların ortadan kaldırılmasında takdir edilen/onaylanan davranışlardan yola çıkılarak istenmeyen davranışlara doğru bir yol izlenmesi gerekmektedir.

Bir diğer tepki ise *yaşanan olayın istismar olduğuna inanmamadır*. Kardeş istismarı mağdurları ebeveynlerine istismarı bildirdiklerinde (özellikle cinsel istismar) ebeveynlerin tepkisi genellikle duyduklarına inanmamak olmuştur. Verilen bu tepki, istismarı yaşayan kişi için bir kere daha mağdur edici olmaktadır. Bu ebeveyn tutumunda mağdurlar faillerinin istismar edici davranışlarının yanı sıra ebeveynlerinin güvensizliklerinin de mağduru olurlar. Dolayısıyla ebeveynler mağdurları korumada başarısız olabilirler (Wiehe, 1997; Whipple ve

Finton, 1995). Ebeveyni tarafından korunamayan çocuk faile karşı kendisini savunabilecek güç ve yeterlikte değilse istismar kaçınılmaz bir şekilde devam edecektir.

Bazı durumlarda ise ebeveynler çocuklarının anlattığı istismar olaylarını ihmal ve inkâr edebilmekte ya da olaya kayıtsız kalarak tepki verebilmektedirler. Genellikle kardeş istismarı eylemleri diğer istismar türlerine göre ilgili birimlere daha az bildirilmekte ve dolayısıyla da daha az raporlanmaktadır. Bunda ebeveynlerin meydana gelen istismarı normal kardeş rekabeti olarak görme eğiliminde olmalarının katkısı ne yazık ki çok fazladır (Haskins, 2003; Newman, 1994).

Kardeş İstismarının Yaygınlığı

Tarih boyunca, çocukların ailelerine ait görülmesi ve kapalı kapılar ardında olanların sadece aileyi ilgilendirmesi nedeniyle istismar yıllarca görmezlikten gelinmiş ve evde şiddet özel bir sorun olarak kabul edilmiştir (Wiehe, 1997). Ancak 1970'lerde Amerika da yaygın hale gelen feminist hareket, aile içi şiddet konusunda farkındalığın artmasına yardımcı olmuş ve o zamandan beri aile üyeleri arasındaki şiddet türleri ile ilgili araştırmalarda birçok gelişme yaşanmıştır (Ammerman ve Hersen, 1991; akt. Kiselica ve Morrill-Richards, 2007). Son 30 yılda aile içi şiddet çalışmalarında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelere rağmen, kardeş istismarı literatürde olması gerekenden daha düşük seviyelerde temsil edilmekte, kardeş istismarı ve ailedeki yaygınlığı büyük ölçüde göz ardı edilmektedir (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007). Göz ardı edilmesinin gerekçelerinden biri tarih boyunca kardeşler arasında yaşanan şiddetin normal kardeş ilişkisi olarak kabul edilmesidir (Caspi, 2012). Tarihteki bu kabulden dolayı kardeş saldırganlığı ile ilgili yapılan çalışmalar daha azdır (Updegraff, Thayer, Whiteman, Denning ve McHale, 2005; Yu ve Gamble, 2007).

Kardeş istismarı üzerinde yapılan araştırmaların bazıları, kardeş istismarının diğer şiddet biçimlerine göre görülme oranının daha yüksek, daha yaygın ve daha etkili olduğunu göstermektedir (Campo, 2012; Hoffman, Kiecolt ve Edwards, 2005). Örneğin, Finkelhor, Turner ve Ormrod (2006) yaptıkları çalışmada bireylerin akranları tarafından istismar edilme gibi diğer istismar türlerine göre kardeş istismarına daha sık maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Straus, Gelles ve Steinmetz (1980) Amerika Birleşik Devletleri'nde çocukların %40'ının düzenli bir şekilde kardeşlerine fiziksel saldırganlık ve % 85'inin kardeşlerine karşı sözel saldırganlık içeren davranışlara kalkıştığı ya da bu tarz davranışlarda buldukları sonuçlarını elde etmişlerdir. Wiehe (1998) yılında yaptığı çalışmada, her 100 çocuktan 53'ünün kardeş istismarı faili olduğunu belirtmiştir. İlaveten ebeveynlerin istismarı normal olarak kabul etmelerinin, kardeşler arasındaki istismarın şiddetinin ve sıklığının artmasında önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir.

Buna karşın kardeş istismarı bildirilmeden genellikle yetkililer tarafından fark edilemediği için ne yazık ki ulusal istatistik verilerine dayanan fiziksel ve duygusal kardeş istismarı vakaları sayıca yok denecek kadar azdır (Wiehe, 1997). Ancak, kapsamlı ulusal anket verilerinden elde edilen bulgular, kardeşler arasındaki şiddetin, aileler tarafından uygulanan şiddetli çocuk istismarından rahatsız edici bir şekilde daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Ebeveynlerin sadece % 2,3'ü çocuklarına ağır şiddet içeren davranışlarda bulunmalarına rağmen, yaşları 3 ila 17 arasında olan çocukların % 53'ü bir kız ya da erkek kardeşine karşı yumruklama, tekme atma, bıçaklama veya nesnelere saldırma gibi ağır şiddet içeren davranışlarda bulunmuşlardır (Straus ve Gelles, 1990).

Çocuğa yönelik istismar olgularının pek çoğunun rapor edilmemesinden dolayı, bugün neredeyse bütün toplumlarda çocuğa yönelik istismar oranı tam olarak bilinmemektedir (Polat, 2007). Nitekim ülkemizde de hem kayıtların yetersizliği hem de bu konuda yapılan akademik çalışmaların yeterli olmaması gibi nedenler çocuk istismarının yaygınlığı konusunda ülkemiz için sağlıklı rakamsal veriler bildirmeyi zorlaştırmaktadır (Tıraşçı ve Gören 2007). Ancak çocuk istismarı ile ilgili yapılan araştırmalarda, dünyada %1-10 oranında görülen çocuk istismarının, ülkemizde %10-53 arasında görüldüğünü belirtilmiştir (Yılmaz, İşiten, Ertan ve Öner, 2003). Kardeş istismarı konusunda ülkemizde yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması ve yapılan bu çalışmalarda da sayısal verilerin olmaması nedeniyle kardeş istismarının ülkemizdeki yaygınlığı konusunda elimizde rakamsal veriler bulunmamaktadır. Rakamsal verilerin olmaması istismarın yaşanmadığı gibi yanlış bir algının oluşmasına neden olmamalıdır. Ülkemizde çoğunlukla yaşanan istismarın göz ardı edildiği ve gizlendiği, nadiren de olsa gizlenen bu kötü olayların ortaya çıkarak basına yansıdığı ve halka ulaşabildiği durumları istismar çerçevesi kapsamında ele aldığımızda, ortaya çıkan bu olayların tabiri caizse buz dağının sadece görünen kısmını oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kardeş İstismarını Önleme

Kardeş istismarını görmezden gelme, istismar olmamış gibi davranma, problemin kendiliğinden çözüleceğine inanma ya da istismar için mağduru suçlama, bu problemle başa çıkmanın uygunsuz yollarıdır. Bu uygunsuz yollar yerine aileler problemi çözmeye yönelik yaklaşımlarda bulunmalıdırlar. Bu bağlamda bir kardeşi tarafından istismar edildiğini bildiren çocukların aileleri; olayı kardeşlerle birlikte incelemeli, istismarı kışkırtan şeyi belirlemeli, kavgada her bir kardeşin istismar edici davranışı kızıştırmasına olan katkısını belirlemeli ve tartışmanın diğer yönlerini de göz önünde bulunduran etkili müdahalelerde bulunabilmelidirler. Bu 'problem çözme yaklaşımı' aileler için istismar edici kardeş etkileşimlerine müdahale etmede etkili bir yöntemdir. Bu yöntem, kardeşlere istismar ya da şiddete başvurmadan kişilerarası sorunları etkili bir şekilde ele almayı ve çözümlemeyi öğretir. Ebeveynlerin bu yöndeki tutumu, kardeşlere istismar edici davranışların tolere edilemeyeceği mesajını verir (Wiehe,1997; Newman,1994). Ebeveynler tarafından kardeş istismarını tolere eden tarzda bir tutum sergilendiğinde ise istismarın hem mağdur hem de fail için zarar veren sonuçları olabilmektedir (Kiselica ve Morrill-Richards, 2007; Wiehe, 1997). Her ne koşulda ve ortamda olursa olsun istismar kabul edilemez bir olgudur. Dolayısıyla ebeveynler böylesine önemli bir konuya gerekli özeni göstermeli ve istismar ihtimali taşıyan davranışlara karşı bile dikkatli olmalıdırlar.

O halde kardeş istismarı nasıl önlenebilir? Bu konuda neler yapılabilir? Kardeş istismarının önlenmesi için (fiziksel ve duygusal) belirtilen bir takım yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemleri: istismarın farkında olma, çocukları dinleme ve onlara inanma, ebeveynlerinin yokluğunda çocuklara iyi bir denetim sağlama, eğer aile içinde kardeş istismarı gerçekleşiyorsa ve bu durum fark edildiyse profesyonellerden yardım isteme, şiddetsiz bir ev ortamı oluşturma ve iyi kardeş ilişkilerini ödüllendirme şeklinde sıralayabiliriz (Wiehe, 1997).

İstismarın farkında olmak anlatılanı dikkatle dinleyip anlatana hak vermenin yanı sıra, iyi bir gözlemci olmayı da gerektirir. Mağdurlardaki bazı belirtiler istismara uğranıldığının ipuçları olabilir. İstismara uğramanın belirtileri olarak mağdurlarda görülen değersizlik duyguları, düşük öz saygı ve benlik saygısı, çocukların vücutlarında açıklayamadıkları ve bahane buldukları morluklar ve darp izleri, geri çekilme (kardeşleri ya da arkadaşları ile birlikte olmaktansa yalnız kalmayı tercih etme), düşük enerji seviyesi veya geri çekilmenin kanıt olarak

gösterilebileceği üzüntü ya da depresyon duygusu, aşırı bağlı olma davranışı (*clinging behaviour*), bir kardeşin bakımında olma korkusu, utangaçlık, korku, güvensizlik, evde ya da okulda aşırı uyumlu davranışlar sergileme, okul performansında ani değişiklik, kâbuslar ya da diğer uyku bozuklukları, açıklanamayan korkular, altını ıslatma ya da kirletme gibi gerileyen davranışlar, intihar girişimi hakkında konuşmak ve girişimde bulunmak, yırtık veya lekeli giysiler vb. gibi durum ve davranışlar sayılabilir. Kardeş istismarının bu listede bulunmayan ama var olan başka belirtileri de olabilir ve bu belirtiler istismar haricinde başka problemlerin de belirtileri olabilir. Çocuğun normal davranışındaki ani bir değişiklik, çocuğun canını sıkın bir şey ebeveynler için önemli bir uyarı olabilir. Bu 'bir şey' bir kardeş tarafından istismar edilme olabilir (Wiehe, 1997).

Tüm bu belirtilere istinaden ebeveynlerin çocuklarını çok iyi tanımlarının ve iyi bir gözlemci olmalarının çocuklarını istismardan ve etkilerinden koruma anlamında gerekli olan beceriler oldukları söylenilebilir. İstismara uğrayan çocukta bu belirtilerin biri ya da birkaçı bir arada görülebileceği gibi, belirtilerin çoğunluğu da duruma eşlik edebilir. Yeniden vurgulamak gerekirse ebeveynlerin bu konuda dikkat etmeleri gereken husus, bu belirtilerin her zaman istismar belirtisi olamayacağı, bazen başka problemlerin sebepleri de olabileceğidir. Durum ve ortam, çocuktaki ani değişiklik, bu belirtilerin sürekliliği gibi kriterler göz önünde bulundurulmalı ve çocukların ebeveynlere ya da ebeveynlerin çocuklara ulaşması bağlamında iletişim engelleri ortadan kaldırılarak sağlıklı bir etkileşim ortamı oluşturulmaya özen gösterilmelidir.

Unutulmaması gereken önemli bir nokta, kardeş istismarının tanımlanmasının çocuk koruma alanında çok önemli olduğudur. Ebeveyn-çocuk istismarı ve ihmali, çocuk koruma hizmetlerinin hizmeti kapsamında olmakla birlikte, bu servis çalışanlarının kardeşler arasındaki istismar edici davranışları kardeş rekabeti olarak algılaması istismarın etkisini yok etmekte (Haskins, 2003), bu durum ise çalışanlar tarafından kardeş istismarının görmezlikten gelinmesine neden olmaktadır (Kominkiewicz, 2004). Bu yüzden çocuk koruma çalışanlarının ebeveyn-çocuk doğası ve dinamikleri, ayrıca kardeş ilişkilerinin istismara dönüşebileceği konularında eğitime tabi tutulmaları gerekmektedir. Benzer şekilde gazetecilerin ve çocuk koruma çalışanlarının kardeş rekabeti ile istismarı arasındaki farkı ayırt etmeye yönelik eğitim alması, bu toplumsal sorunun kamuoyunun daha fazla dikkatini çekmesine katkıda bulunacaktır (Meyers, 2015). Olaylar aile dışında meydana geldiğinde şiddet olarak kabul edilirken, aile içinde ve kardeşler arasında meydana geldiğinde normal görülebilmektedir. Çocuk koruma servisi çalışanlarının ve çocukların refahından sorumlu diğer çalışanların kardeş istismarını tanımlamak için yeterli eğitim ve deneyimleri yoksa kardeş istismarını soruşturmada veya bildirmede yeterli olamayabilirler ya da istismarı tespit edemeyebilirler. Benzer şekilde değerlendirme araçlarının da, şu anda çocuk koruma servisi soruşturmalarında değerlendirme sürecinin ayrılmaz bir parçası olması ve kardeş istismarını tespit edecek unsurları içermeleri gerekmektedir (Kominkiewicz, 2004). Ancak tüm bunlar içerisinde en önemlisi kardeş istismarının önlenmesi için istismar davranışının normal kardeş rekabetinden ayırt edilmesidir. Bu ayrımın doğru bir şekilde yapılabilmesi için özellikle başta anne babalar olmak üzere diğer yetişkinlerin de kardeş istismarı konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

2. Sonuç ve Öneriler

Kardeş şiddetinin yaygınlığı ve olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda, çocuk için ve çocuklarla birlikte çalışan meslek grupları, kardeşler arasındaki duygusal ve fiziksel istismarı önlemeye yönelik müdahaleler geliştirmelidirler. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları kardeşler arasındaki istismarı ele alarak aile ve çocukların savunucuları olmalıdırlar. Kardeş istismarının önlenmesi ve mağdurlarının haklarının korunabilmesi için devlet tarafından gerekli ulusal mevzuat oluşturulmalı ve bu kapsamda gerekli tedbirler alınmalıdır. Oluşturulan mevzuatın ve tedbirlerin uygulanabilmesi için sürekli olarak üzeri örtülen ve çalışılması konusunda ciddi sıkıntılar ve çeşitli bariyerler oluşturulan bu konu hakkında toplumun bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir. Ancak bu şekilde az da olsa istismar mağdurlarına ulaşılabilir ve bu doğrultuda gerekli önlemler alınarak mevzuatlar ve tedbirler etkin hale getirilebilir.

İstismar olaylarında ebeveynlerin çocuklarını dinlemesi ön koşul olmakla birlikte, çocuklar sadece dinlenilmekle kalmayıp, çocukların anlattıkları olayların gerçeklikleri göz önünde bulundurularak ve dikkate alınarak değerlendirilmesi için çocuklara yeterli zaman ayrılmalı ve bu konuda ebeveynlik becerileri geliştirilmelidir.

Unutulmamalıdır ki, ebeveynlerin kardeş istismarına karşı kullandıkları olumsuz yöntemler ya da verdikleri yanlış tepkiler en az kardeş istismarının kendisi kadar zararlı olabilmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin bilinçli bir şekilde eğitilmeleri, çoğu zaman bilinçsizce yapılan istismarların önlenmesine büyük bir katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Akers, R. L. (2000). Criminological Theories: Introduction. *Evaluation and Application*, 3rd Ed., Los Angeles: Roxbury.
- Bank, L., Patterson, G. R., & Reid, J. B. (1996). Negative sibling Interaction Patterns As Predictors Of Later Adjustment Problems in Adolescent and Young Adult Males. *Advances in Applied Developmental Psychology*, 10, 197-229.
- Button, D. M., & Gealt, R. (2010). High Risk Behaviors Among Victims of Sibling Violence. *Journal of Family Violence*, 25(2), 131-140.
- Caspi, J. (2012). *Sibling Aggression: Assessment and Treatment*. New York, NY: Springer Publishing Company.
- Dunn, J. (1983). Sibling Relationships in Early Childhood. *Child Development*, 54(4), 787-811.
- Eriksen, S., & Jensen, V. (2006). All in the Family? Family Environment Factors in Sibling Violence. *Journal of Family Violence*, 21 (8), 497-507.
- Eriksen, S., & Jensen, V. (2009). A Push or A Punch: Distinguishing The Severity of Sibling Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(1), 183-208.
- Finkelhor, D., Turner, H., & Ormrod, R. (2006). Kid's Stuff: The Nature and Impact of Peer and Sibling Violence on Younger and Older Children. *Child Abuse & Neglect*, 30(12), 1401-1421.
- Gelles, R.J. & Straus, M.A. (1979). Determinants of Violence in the Family: Toward A Theoretical Integration. In W.R. Burr, R. Hill, F.I. Nye, & I.L. Reiss, *Contemporary Theories About The Family*. New York: Free Press.
- Hardy, M., Beers, B., Burgess, C., & Taylor, A. (2010). Personal Experience and Perceived Acceptability of Sibling Aggression. *Journal of Family Violence*, 25(1), 65-71.
- Haskins, C. (2003). Treating Sibling Incest Using a Family Systems Approach. *Journal of Mental Health Counseling*, 25 (4), 337-350.
- Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J., & Edwards, J. N. (2005). Physical Violence Between Siblings A Theoretical and Empirical Analysis. *Journal of Family Issues*, 26(8), 1103-1130.
- Howe, N., & Recchia, H. (2014). Introduction To Special Issue on The Sibling Relationship As A Context For Learning and Development. 25: 155-159. *Early Education And Development*.
- Jenkins Tucker, C., Holt, M., & Wiesen-Martin, D. (2013). Inter-Parental Conflict and Sibling Warmth During Adolescence: Associations With Female Depression in Emerging Adulthood. *Psychological Reports*, 112(1), 243-251.
- Kettrey, H. H., & B. C. (2006). The Discourse of Sibling Violence. *Journal of Family Violence*, 21(6), 407-416.
- Khan, R., & D. J. (2013). Measurement of Sibling Violence A Two-Factor Model of Severity. *Criminal Justice and Behavior*, 40(1), 26-39.
- Kiselica, M. S., & Morrill-Richards, M. (2007). Sibling Maltreatment: The Forgotten Abuse. *Journal of Counseling & Development*, 85 (2), 148-160.

- Kominkiewicz, F. B. (2004). The Relationship of Child Protection Service Caseworker Discipline-Specific Education and Definition of Sibling Abuse: An Institutional Hiring Impact Study. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 9 (1-2), 69-82.
- Krienert, J. L., & Walsh, J. A. (2011). My Brother's Keeper: A Contemporary Examination of Reported Sibling Violence Using National Level Data, 2000–2005. *Journal of Family Violence*, 26(5), 331-342.
- Martin Del Campo, M. (2012). '*Creation and Validation of the Sibling Abuse Scale*', Faculty of San Diego State University, Master of Arts in Psychology, San Diego.
- Meyers, A. (2015). Lifting the Veil: The Lived Experience of Sibling Abuse. *Qualitative Social Work*, 1-18.
- Milevsky, A. (2011). *Sibling Relationships in Childhood and Adolescence: Predictors and Outcomes*. Columbia University Press.
- Milevsky, A. (2013). *Sibling Relationships in Childhood and Adolescence: Predictors and Outcomes*. New York, NY: Columbia University Press.
- Morrill-Richards, M., & Leierer, S. J. (2010). The Relationship Between Sibling Maltreatment and College Students' Sense of Well-Being. *Journal of College Counseling*, 13 (1), 17-30.
- Newman, J. (1994). Conflict and Friendship in Sibling Relationships: A Review. *Child Study Journal*, 24(2), 119-153.
- Noller, P. (2005). Sibling Relationships in Adolescence: Learning and Growing Together. *Personal Relationships*, 12(1), 1-22.
- Phillips-Green, M. J. (2002). Sibling Incest. *Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, 10 (2), 195-202.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1. Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Radford, L., Corral, S., Bradley, C., & Fisher, H. L. (2013). The Prevalence and Impact of Child Maltreatment and Other Types of Victimization in the UK: Findings from a Population Survey of Caregivers, Children and Young People and Young Adults. *Child Abuse & Neglect*, 37(10), 801-813.
- Recchia, H. E., Wainryb, C., & Howe, N. (2013). Two Sides to Every Story? Parents' Attributions of Culpability and Their Interventions Into Sibling Conflict. *Merrill-Palmer Quarterly*, 59(1), 1-22.
- Sanders, R. (2004). *Sibling Relationships: Theory And Issues For Practice*. Palgrave Macmillan.
- Skinner, J. A., & Kowalski, R. M. (2013). Profiles of Sibling Bullying. *Journal Of Interpersonal Violence*, 20(10), 1-11.
- Snyder, J., Bank, L., & Burraston, B. (2005). The Consequences of Antisocial Behavior in Older Male Siblings for Younger Brothers and Sisters. *J Fam Psychol*, 19(4), 643-53.
- Straus, M. A., Gelles, R. J., & Steinmetz, S. K. (1980). *Behind Closed Doors: Violence In The American Home*. Garden City, NY: Anchor Books.

- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1990). How Violent Are American Families? Estimates From The National Family Violence Resurvey and Other Studies. *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence* 8 (145), 95-112.
- Tıraşçı, Y., & Gören, S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Updegraff, K. A., Thayer, S. M., Whiteman, S. D., Denning, D. J., & Mchale, S. M. (2005). Relational Aggression in Adolescents' Sibling Relationships: Links to Sibling and Parent-Adolescent Relationship Quality. *Family Relations*, 54(3), 373-385.
- Whipple, E. E., & Finton, M. S. E. (1995). Psychological Maltreatment By Siblings: An Unrecognized Form of Abuse. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 12 (2), 135-146.
- Wiehe, V. R. (1997). *Sibling Abuse: Hidden Physical, Emotional, and Sexual Trauma*. Sage Publications.
- Wiehe, V. R. (1998). *Understanding Family Violence: Treating and Preventing Partner, Child, Sibling and Elder Abuse*. Sage Publications.
- Wiehe, V. R. (2000). Sibling Abuse. In H. Henderson (Ed.), *Domestic Violence and Child Abuse Resource Sourcebook* (Pp. 409-492). Aston, PA: Omnigraphics.
- Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü., Öner, A., (2003). Bir Çocuk İstismarı Vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*; 46, (4): 295-298
- Yu, J. J., & Gamble, W. C. (2008). Familial Correlates of Overt and Relational Aggression Between Young Adolescent Siblings. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(6), 655-673.